

Briuselis, 2012 11 28
COM(2012) 750 final

PRIEDAS

BENDROSIOS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS

KOMISIJOS KOMUNIKATAS

Metinė augimo apžvalga (2013 m.)

IŽANGA

Bendrosios užimtumo ataskaitos, kurią rengti reikalaujama pagal SESV 148 straipsnį, projektas rengiamas kaip metinės augimo apžvalgos (MAA) priemonių rinkinio 2013 m. Europos semestru pradedti dalis. Kaip viename iš svarbiausių dokumentų, kuriais grindžiamos sustiprintos ekonomikos politikos gairės, Bendroje užimtumo ataskaitoje pagrindžiami ir išsamiai paaiškinami pagrindiniai MAA pateikti su užimtumu susiję teiginiai. Ataskaitoje pateikiama analizė grindžiama užimtumo ir socialine padėtimi Europoje, užimtumo politikos gairių¹ įgyvendinimu bei nacionalinių reformų programų analize ir pagal ją parengtomis bei 2012 m. liepos mėn. Tarybos patvirtintomis konkrečioms šalims skirtomis rekomendacijomis ir jų įgyvendinimu.

Ataskaita skelbiama tokiu metu, kai:

Darbo rinkos atsigavimas itin sulėtėjo, toliau mažėja užimtumas, o 2013 m. prognozės nekelia optimizmo. Visoje bendrojoje rinkoje darbo vietos kuriamos vangiai ir padėtis blogėja nepaisant neišnaudoto darbo vietų kūrimo potencialo kai kuriuose sektoriuose. Darbo rinkos segmentacija toliau gilėja drauge didėjant laikinųjų darbo sutarčių ir darbo ne visą dieną sutarčių skaičiui. Darbo jėgos apmokestinimas vis dar išlieka didelis, o kai kurios valstybės narės jį dar padidino.

Nedarbas toliau auga ir jau pasiekė precedento euro zonoje neturintį lygį. Didelį nerimą kelia itin sparčiai didėjantis ilgalaikis nedarbas, jis ypač išaugo griežtą fiskalinio konsolidavimo politiką vykdančiose šalyse. Darbo rinkoje daugiau kaip vienas iš penkių jaunuolių neturi darbo, todėl ši karta gali tapti vadinamąja prarastąja karta.

Kalbant apie nedarbo lygio skirtumą, atotrūkis tarp valstybių narių dramatiškai didėjo, tai atspindi asimetrinių sukrėtimų poveikį ir nevienodą darbo rinkų atsparumą krizei. Imta koreguoti atlyginimus ir darbo sąnaudas, tačiau reformų poveikis dar nėra labai matomas. Duomenys rodo, kad lėtėja tinkamo darbo paieškos ir įdarbinimo procesas Europos rinkose, todėl kyla pavojus, kad visuotinai įsigalės didėjantis struktūrinis nedarbas.

Daugelyje valstybių narių mažėja vidutinės namų ūkių pajamos, o naujausi duomenys rodo, kad daugelyje valstybių narių didėja skurdas ir sunkėja skurdo bei socialinės atskirties formos, taip pat didėja dirbančių žmonių skurdas ir socialinis susiskaidymas.

Socialinės apsaugos, kuriai tenka automatinio stabilizatoriaus vaidmuo, poveikis silpnėja nuo 2010 m., todėl skurdo lygis nemažėja. Kalbant apie skurdo mažinimą, valstybių narių išlaidų efektyvumas labai skiriasi.

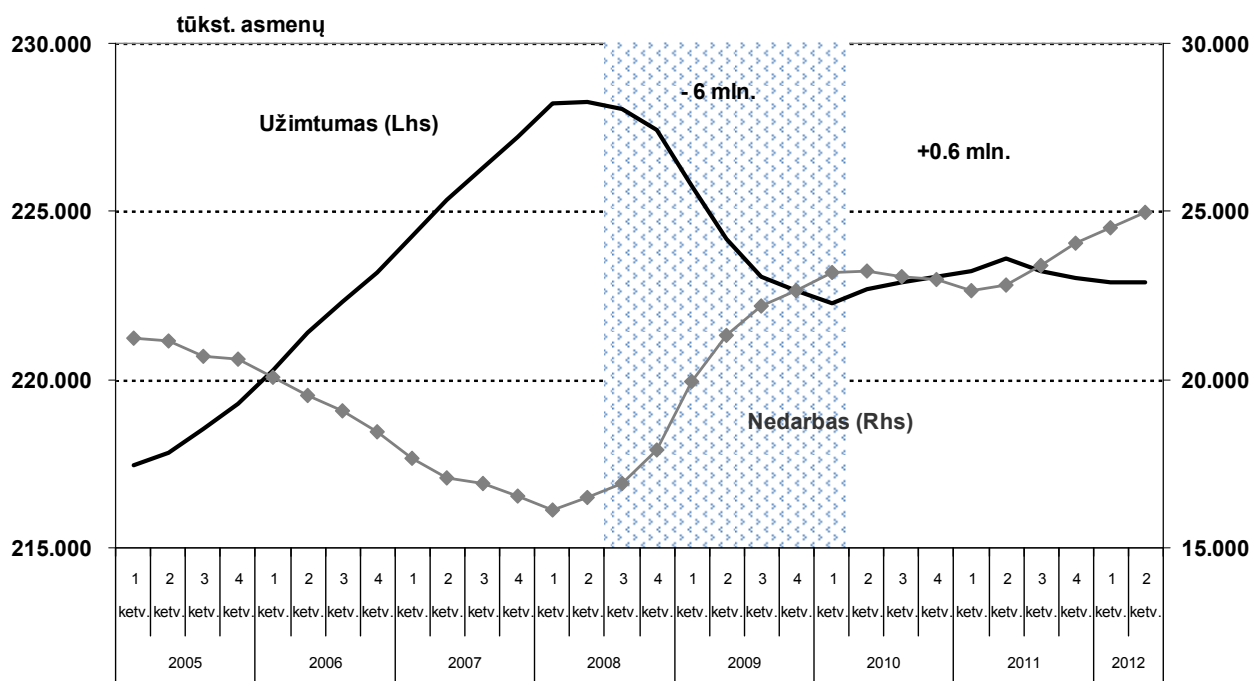
Dėl tokios užimtumo ir darbo rinkos padėties Europoje, ypač kai kuriose valstybėse narėse, viešojo sektoriaus institucijos ir socialiniai partneriai turi imtis ryžtingesnių veiksmų. Nors jau imtasi įgyvendinti plataus užmojo reformas, reikia dėti daugiau pastangų, kad atnaujintume darbo rinkas, investuotume į žmogiškąjį kapitalą ir sudarytume sąlygas atsigausti ekonomikai kurdami darbo vietas.

¹ Oficialusis leidinys L 308, 2010 11 24, p. 46, 2010 m. spalio 21 d. Tarybos sprendimas dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių (2010/707/ES).

1. NAUJAUSIOS DARBO RINKOS IR SOCIALINĖS TENDENCIJOS

Ekonominės ir užimtumo perspektyvos yra neigiamos, o pastaraisiais mėnesiais jos dar labiau pablogėjo. 2012 m. užimtumo perspektyvoms negerėjant, 2013 m. numatyto nedidelio BVP augimo nepakaks, kad būtų suteiktas postūmis darbo vietų kūrimui ir nedarbo mažinimui. Tikimasi, kad 2014 m. darbo rinkų perspektyvos bus optimistiškesnės. Šiuo metu ES yra vienintelis pasaulio regionas, kuriame nedarbas vis dar didėja.

Užimtumo atsigavimo procesas labai sulėtėjo, užimtumo lygis toliau mažėja. Dirbančių 20–64 m. amžiaus žmonių skaičius ES nuo 2011 m. 2-ojo ketvirčio iki 2012 m. 2-ojo ketvirčio sumažėjo 0,2 proc. 2008–2011 m. laikotarpiu užimtumas sumažėjo 1,7 proc., tai geresnis rodiklis palyginti su to paties laikotarpio pokyčiais JAV (-5,8 proc.). Tačiau euro zonoje užimtumo mažėjimas buvo ryškesnis, ypač tose šalyse, kurios ėmėsi griežtesnių fiskalinio konsolidavimo priemonių. Nuo 2008 m. prasidėjusios ekonomikos ir finansų krizės iki šiol iš viso prarasta 5 milijonai darbo vietų, iš kurių 4 mln. – euro zonoje. Bendro užimtumo svyravimus nuo pat krizės pradžios daugiausia lėmė darbo ne visą dieną ir laikinosios sutartys, tačiau poveikis taip pat padarytas ir ilgalaikėms darbo sutartims.

1 pav.

Užimtumas ir nedarbas ES 27, 2005–2012 m.

Šaltinis: Eurostatas, nacionalinės sąskaitos ir ES darbo jėgos tyrimas

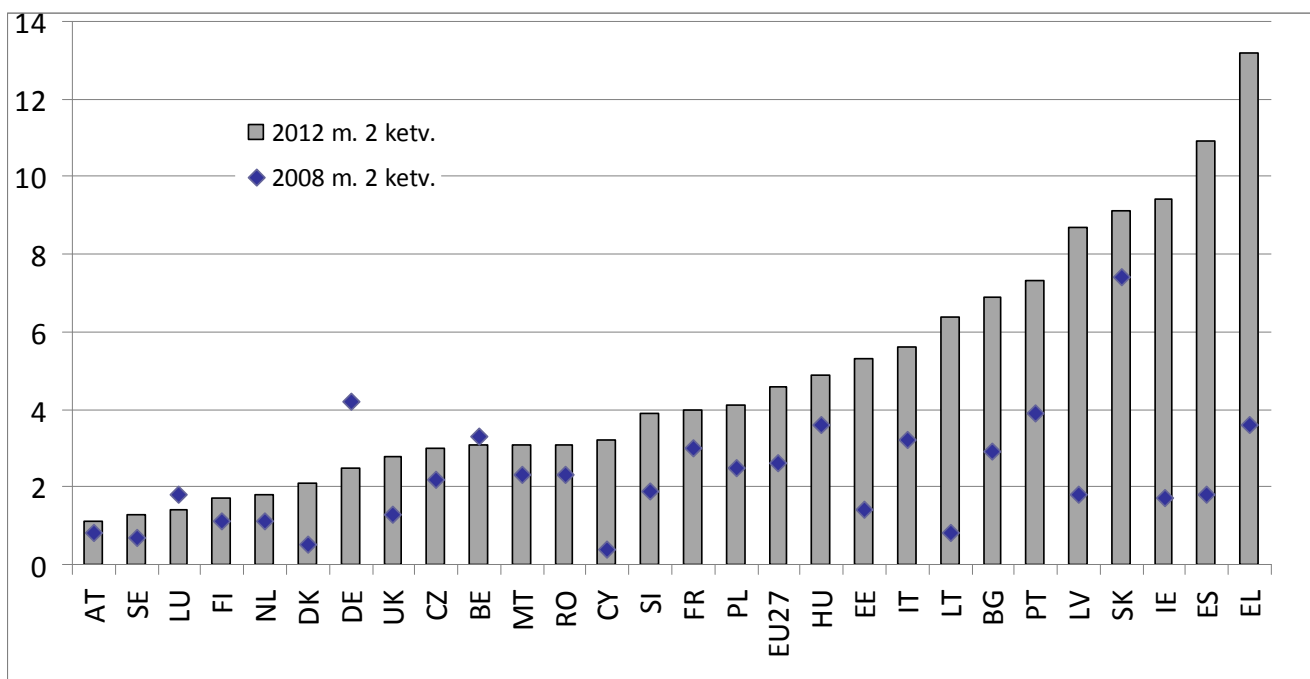
Teigiamas poslinkis yra tai, kad vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis 2008–2011 m. padidėjo 1,8 procentinio punkto, tuo tarpu bendras užimtumo lygis sumažėjo 1,5 procentinio punkto. Moterys geriau nei vyrai atsilaikė prieš ekonomikos krizę – jų užimtumo rodiklis liko iš esmės toks pats kaip ir 2008 m., o vyrų užimtumas tuo pačiu laikotarpiu sumažėjo 2,6 procentiniais punktais. Jaunimo nedarbas per tą patį laikotarpį sumažėjo 3,8 procentiniais punktais.

Nedarbas toliau didėja – pasiektas precedento euro zonoje neturintis lygis. Šiuo metu bendras nedarbo lygis ES yra 10,6 proc., o euro zonoje jis siekia 11,6 proc., tai – didžiausias lygis nuo Ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) įsteigimo. 2012 m. gegužės mėn. bedarbių skaičius ES pirmą kartą viršijo 25 mln., o per kitą ketvirtį padidėjo dar 0,75 mln., taigi, iš viso nuo 2008 m. bedarbių skaičius padidėjo beveik 9 mln. Daugelyje valstybių narių nedarbo kreivė kyla aukštyn ir tik šešiose šalyse per paskutinius 12 mėnesių iki 2012 m. rugpjūčio mėn. nedarbas mažėjo.

Didelį susirūpinimą kelia išaugęs ilgalaikis nedarbas. Antrąjį 2012 m. ketvirtį 11,1 mln. (4,6 proc. aktyvių gyventojų) Europos bedarbių neturėjo darbo ilgiau nei 12 mėnesių². Palyginti su 2008 m., tai 4,8 mln. daugiau. 2011 m. 70 proc. visų ilgalaikių bedarbių ES 27 buvo susitelkę 6 didžiausiose valstybėse narėse. Daugiau nei 21 proc. visų ilgalaikių bedarbių ES buvo Ispanijoje, kuri prie bendro ilgalaikių bedarbių skaičiaus (3,7 mln.) augimo 2008–2011 m. laikotarpiu prisidėjo 1,6 mln.

Prasidėjus krizei tikimybė tiek trumpalaikiams, tiek ilgalaikiams bedarbiams rasti darbą sumažėjo daugelyje valstybių narių. Šis mažėjimas ypač ryškus griežto fiskalinio konsolidavimo politiką vykdžiusiose valstybėse narėse. Ispanijoje tokia tikimybė sumažėjo nuo 50 proc. iki 30 proc., Graikijoje – nuo 25 proc. iki 15 proc., Nyderlanduose ji buvo stabili, o Čekijoje ir Estijoje padidėjo.

2 pav. Aktyvių gyventojų ilgalaikio nedarbo lygis (proc.) 2008 ir 2011 m.

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Ilgalaikis nedarbas didėja visose visuomenės grupėse, tačiau labiausiai – tarp jaunimo ir mažiau išsilavinusių žmonių. Vis dėlto 2011 m. rizika vyresnio amžiaus žmonėms tapti ilgalaikiais bedarbiais buvo didesnė nei 55 proc., jauniems žmonėms tokia rizika buvo mažesnė – tik 30 proc. 2011 m. ilgalaikis žemos kvalifikacijos darbuotojų nedarbas buvo keturiskart didesnis nei kvalifikuotų darbuotojų. Ilgalaikis trečiųjų šalių piliečių nedarbas 2011 m. taip pat buvo dukart didesnis nei

² Šiuo metu ilgalaikiai bedarbiai sudaro daugiau nei 44 proc. visų bedarbių.

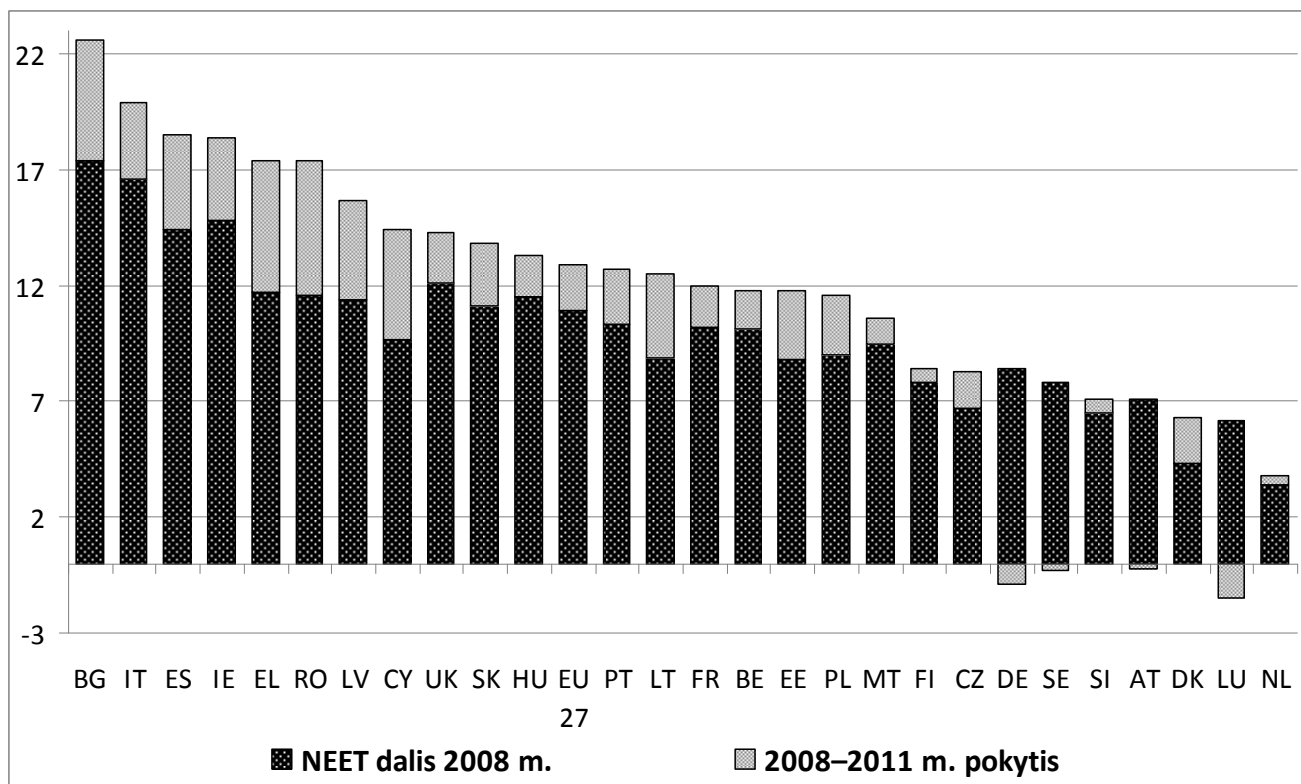
vidutinio ES darbuotojo atveju. Kai kurioms valstybėms narėms pavyko pažaboti ilgalaikį nedarbą, nes nuosmukis truko trumpiau arba dėl to, kad jų darbo rinkos institucijos ėmėsi efektyvių veiksmų.

Darbo neturi daugiau nei kas penktas jaunas žmogus. Jaunimo padėtis darbo rinkoje atspindi ekstremalias ekonomines ir socialines aplinkybes – darbo neturi 5,52 mln. jaunų žmonių. Per pastaruosius 12 mėnesių jaunimo nedarbo lygis didėjo daugumoje valstybių narių, dviejose valstybėse narėse jis viršijo 50 proc., o šešiose – 30 proc. 2011 m. 20–34 m. amžiaus ir bent vidurinį ugdymą baigusių jaunų žmonių užimtumo lygis sumažėjo 4,2 procentinio punkto iki 77,2 proc. palyginti su 2008 m., tai liudija, kad iš švietimo įstaigos patekti į darbo rinką darosi vis sunkiau.

Mokyklos nebaigę asmenys turi menkas galimybes įsidarbinti. Mokyklos nebaigę asmenys, be abejonės, yra viena pažeidžiamiausių Europos jaunimo darbo jėgos grupių. Visoje ES daugiau nei pusė mokyklos nebaigusių jaunų žmonių neturi darbo. 2011 m. mokyklos nebaigusių asmenų procentinė dalis sumažėjo nuo 14,1 proc. (2010 m.) iki 13,5 proc. Mokyklos nebaigusių asmenų skaičius valstybėse narėse labai skiriasi, tačiau tos valstybės, kurios ėmėsi veiksmingų ir plataus užmojo priemonių mokyklos nebaigusių asmenų skaičiui mažinti, pasiekė gerų rezultatų. Dažniau mokyklos nebaigia jauni žmonės iš nepalankios socialinės aplinkos, migrantų ir etninių mažumų atstovų vaikai, pvz., romai, ir berniukai.

Nedirbančio, nesimokančio ir profesiniame rengime nedalyvaujančio jaunimo (angl. NEET) skaičius toliau didėja. Dar didesnę susirūpinimą kelia tai, kad šis skaičius didėja tose valstybėse narėse, kuriose jis jau ir taip yra didelis. Nors šis rodiklis labiau didėja tarp jaunų vyrų, beveik visose ES šalyse nedirbančių ir nesimokančių jaunų moterų skaičius išlieka didesnis.

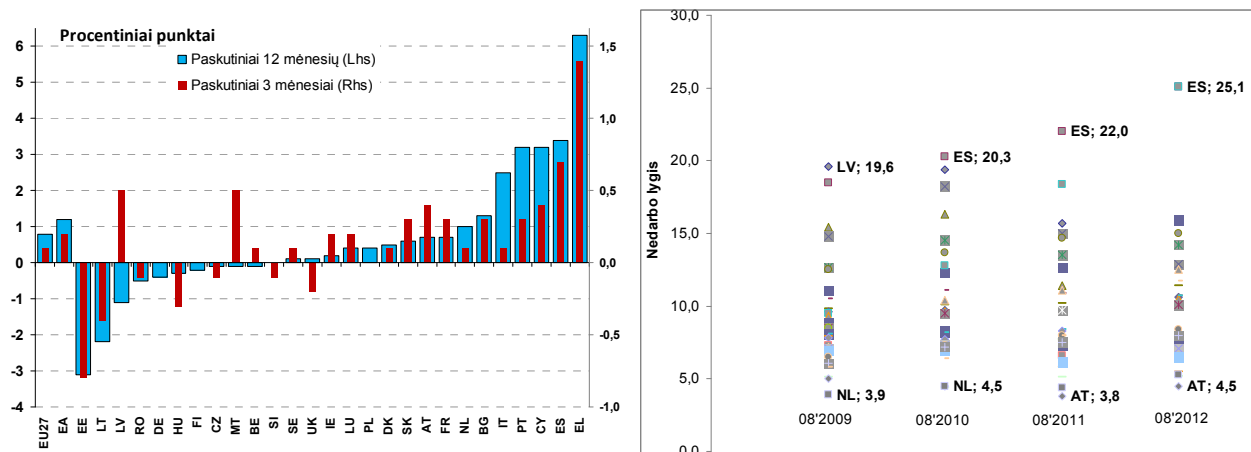
3 pav. NEET procentinė dalis 15–24 m. grupėje

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas.

Valstybių narių nedarbo lygio skirtumai itin išryškėjo pastaraisiais metais, ypač euro zonoje. Skirtumai taip pat ryškūs regionų ir vietos lygmeniu, kai kuriose vietovėse itin didelis jaunimo ir ilgalaikis nedarbas. 2012 m. rugpjūčio mėn. žemiausias nedarbo lygis užregistruotas Austrijoje (tik 4,5 proc.), tuo tarpu Ispanijoje jis siekė 25,1 proc. Didelė nedarbo dalis susikonsolidavusi iš esmės tik keliose šalyse. Taigi, Italijos ir Ispanijos bei tų šalių, kurioms skirtos finansinės paramos programos (Graikija, Airija, Portugalija, Rumunija), nedarbas sudaro beveik pusę viso ES nedarbo lygio, šis rodiklis labai išaugo per krizę.

4 pav. Nedarbo lygio pokyčiai (procentiniai punktai) per pastaruosius 12 mėnesių ir paskutinius tris mėnesius iki 2012 m. rugpjūčio mėn. bei nedarbo pasiskirstymo raida 2009 m. rugpjūčio mėn. – 2012 m. rugpjūčio mėn.

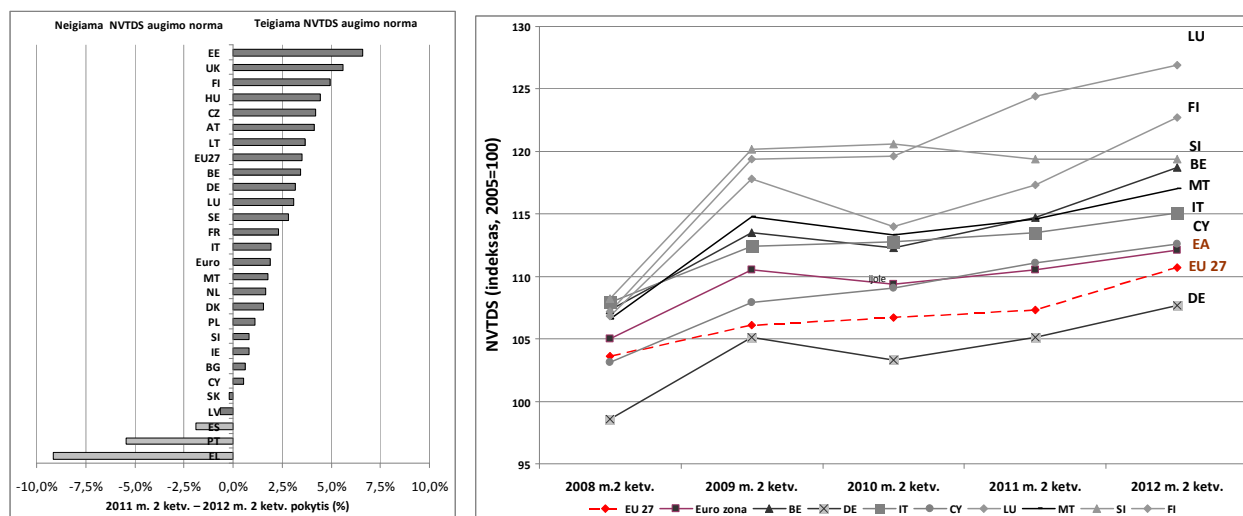
Šaltinis: Eurostatas.

Pastabos. Eurostatas, 2 lentelė. Trūksta 5 valstybių narių 2012 m. rugpjūčio mėn. duomenų. Remtasi Estijos ir Latvijos birželio mėn. duomenimis ir Graikijos, Vengrijos bei Jungtinės Karalystės liepos mėn. duomenimis.

Valstybių narių užimtumo ir socialinių rodiklių atotrūkis vis gilėja. Tai ypač akivaizdu Pietų Europos ir periferinių Europos šalių atveju. Didesniu atsparumu sunkumams iki šiol pasižymėjo tik Šiaurės ir Vidurio Europoje esančios valstybės narės. Nuosmukis nevienodai paveikė skirtingas šalis, tačiau dažnai menkesnį poveikį patyrė tos šalys, kurios turi santykinai nesusiskaidžiusią darbo rinką, stiprią socialinę sistemą ir sugeba laikinai pakoreguoti darbo laiką (vidinis lankstumas).

Naujausi duomenys rodo, kad atlyginimais ir darbo sąnaudomis pradėtas remti atkuriamas išorės balansas. 2011 m. duomenys aiškiai rodo, kad Europos darbo rinkoje pradėjo gerėti darbo užmokesčio dinamika, o nominalios vienetui tenkančios darbo sąnaudos po 2010 m. faktinio nuosmukio ėmė nežymiai didėti. 2011 m. bene pusėje valstybių narių darbo užmokestis vienam darbuotojui sumažėjo, ir didėjo lėčiau nei gamyba, taigi, pasitvirtino 2010 m. prasidėjusi mažėjančios darbo užmokesčio dalies tendencija. Nominalių vienetui tenkančių darbo sąnaudų pokyčiai valstybėse narėse šiek tiek skiriasi. Apskritai vienetui tenkančių darbo sąnaudų raida vis labiau priklauso nuo naujai išorės pusiausvyrai palankių tendencijų ir ryškėja skirtumas tarp šalių, kuriose poreikis mažinti nedarbą ir iš naujo subalansuoti išorės pozicijas yra didesnis, ir tų šalių, kuriose atsigavimas vyksta sklandžiau ir kurios turi einamosios sąskaitos perviršį.

5 pav. Metinė nominalių vienetui tenkančių darbo sąnaudų (NVTDS) augimo norma (2011 m. 2 ketv. – 2012 m. 2 ketv.) ir tendencijos aštuoniose pasirinktose valstybėse narėse (kurios pateikta konkreti rekomendacija dėl darbo užmokesčio), 2008 m. 2 ketv. – 2012 m. 2 ketv.

Pastaba. Ketvirčio duomenims taikytas sezoninis išlyginimas.

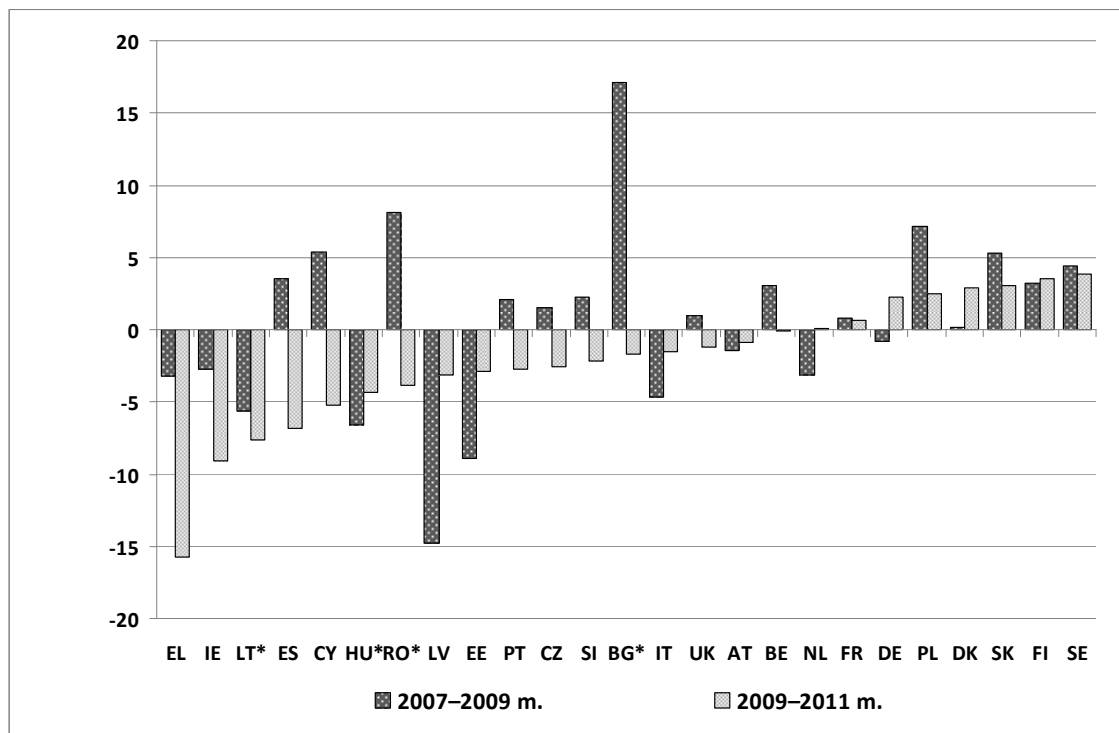
Šaltinis: Eurostatas, 1 lentelė. Kipro atveju palygintas 2011 m. 1 ketv. ir 2012 m. 1 ketv. (neturima 2012 m. 2 ketv. duomenų).

Šaltinis: Eurostatas.

Iki krizės vyravusi didėjančios faktinio darbo užmokesčio dinamikos tendencija tose šalyse, kuriose didelis nedarbas, nuo 2010 m. pasikeitė į priešingą pusę. Dėl tokių pokyčių palaipsniui pradėjo didėti į eksportą orientuotų sektorių konkurencingumas. Panašu, kad darbo paklausa ir darbo užmokestis užsienio prekybai atviruose sektoriuose yra tvaresni tose šalyse, kurios jau pradėjo arba beveik baigė einamosios sąskaitos perviršio koregavimo procesą. Be to, remiantis duomenimis, iki 2009 m. faktinio darbo užmokesčio dinamika buvo didesnė, tačiau nuo 2010 m. ši tendencija tapo atvirkščine.

Daugelyje valstybių narių mažėja vidutinės namų ūkių pajamos. 2009–2011 m. bendros namų ūkių disponuojamosios pajamos sumažėjo dviejose iš trijų valstybių narių ir atotrūkis tarp valstybių narių dar labiau padidėjo. Daugelyje valstybių narių dėl užsitęsios ekonomikos ir darbo rinkos krizės bei būtinybės vykdyti fiskalinį konsolidavimą (mažinant išmokas ir didinant mokesčius) ilgainiui sumažėjo apsauginis nacionalinių stabilizavimo priemonių poveikis, nes paramos gavėjai nebeatitiko išmokų skyrimo reikalavimų arba išmokos jiems buvo sumažintos. Todėl namų ūkių pajamos pirmiausia mažėjo tose valstybėse narėse, kuriose nuosmukis užsitęsė. Panašu, kad nuo 2010 m. ėmus įgyvendinti fiskalinio konsolidavimo priemones gerokai sumažėjo namų ūkių disponuojamosios pajamos.

6 pav. Bendrų namų ūkių disponuojamųjų pajamų pokytis krizės metu.

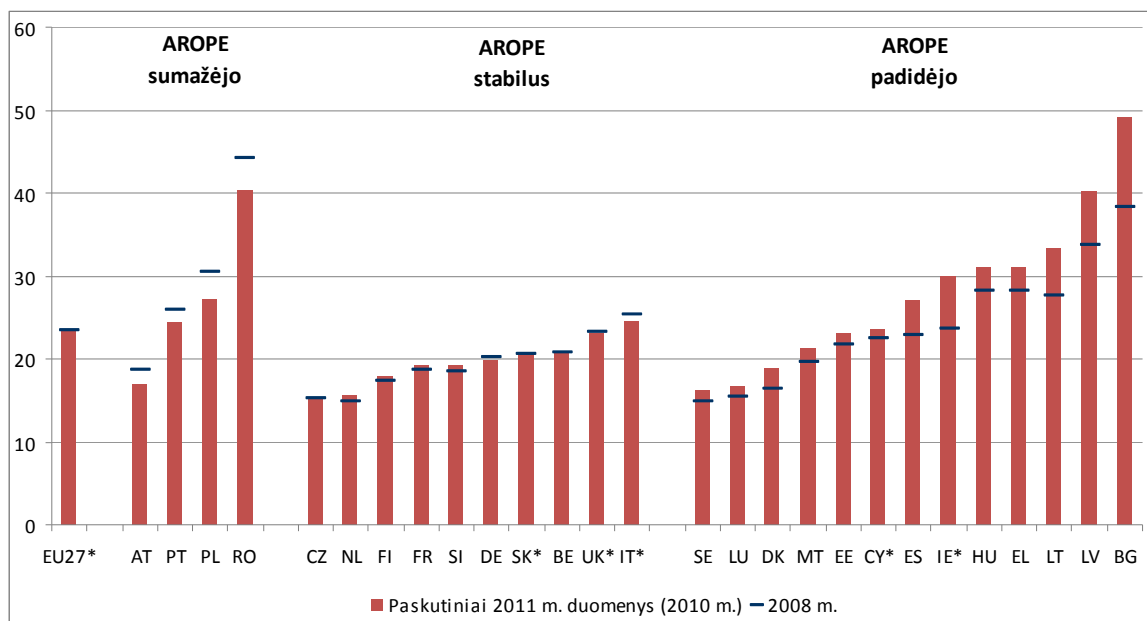

Šaltinis: Eurostato ir nacionalinių sąskaitų duomenys.

ES gyventojų, teigiančių, kad jų namų ūkiai patiria finansinių sunkumų, skaičius itin didelis, o pastaraisiais mėnesiais dar padidėjo. 2012 m. metinis finansinių sunkumų didėjimo rodiklis tarp mažiausio kvintilio šalių buvo itin didelis Ispanijoje ir Italijoje (iki 10 procentinių punktų), o šešiose šalyse jis sumažėjo.

Naujausi duomenys rodo, kad skurdas didėja ir sunkėja skurdo bei socialinės atskirties formos. Nuo 2008 m. keliose valstybėse narėse padaugėjo žmonių, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, šis rodiklis buvo gerokai didesnis už tų šalių, kuriose tokių žmonių skaičius sumažėjo, rodiklį. Kai kurios visuomenės grupės palietos ypač skaudžiai (įskaitant vaikus, vienišų tėvų namų ūkius, darbingo amžiaus gyventojus ir ypač jaunimą). Skurdo didėjimo tendencija liudija, kad daugelyje šalių žmonės, kuriems gresia skurdas, kenčia vis didesnę nepriteklių, ypač tose šalyse, kuriose bendras skurdo lygis yra didelis. 2010 m. ES žmonių, kuriems gresia skurdas, pajamų mediana buvo 22 proc. mažesnė už skurdo ribą, tai reiškia, kad nuo 2008 m. daugelyje valstybių narių didėjo skurdo sukeltas visuomenės sluoksnių atotrūkis.

7 pav. Žmonių, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis (AROE), skaičiaus pokytis ES valstybėse narėse 2008–2011 m.

Šaltinis: ES-SPGS; * duomenys: 2011 m. SPGS.

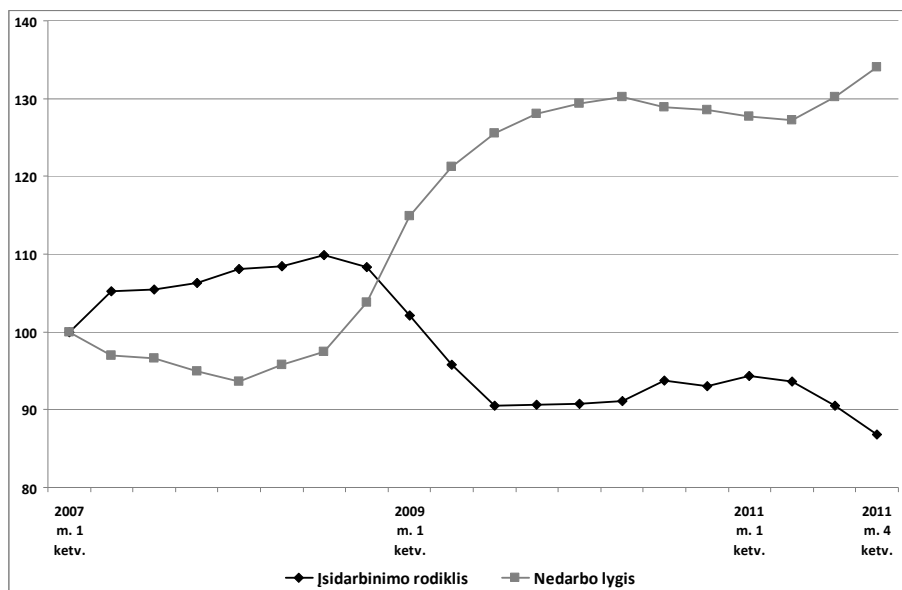
Daugelyje valstybių narių didėja dirbančių žmonių skurdas ir socialinis susiskaidymas. 2011 m. labai mažas pajamas gaunantys darbuotojai sudarė vieną trečdalį darbingo amžiaus suaugusiųjų, kuriems gresia skurdas. 2010 m. 8,4 proc. dirbančių žmonių gyveno žemiau skurdo ribos, didesnė skurdo rizika grėsė vaikams auginančioms šeimoms (10,7 proc.). Nors didėjo dirbančių moterų skurdas, dirbančių vyrų skurdas visgi išliko didesnis. 2006–2010 m. labai mažas pajamas gaunančių ir todėl skurstančių žmonių skaičius gerokai išaugo vienoje iš trijų valstybių narių, įskaitant kelias turtingiausias valstybes nares, turinčias stiprią ekonomiką ir darbo rinką. Šiam pokyčiui įtakos galėjo turėti tokie veiksniai, kaip antai darbo užmokesčio koregavimas, sutrumpintos darbo valandos, sutrumpinto darbo laiko tvarka ir padidėjęs darbo ne visą dieną bei laikinų darbo sutarčių skaičius.

2. PAGRINDINĖS DARBO RINKOS PROBLEMOS

Pastarąsias darbo rinkos tendencijas iš dalies lėmė cikliniai svyravimai ir, visų pirma, gili ekonomikos krizė, tačiau taip pat struktūrinės bei institucinės darbo rinkos problemos, veikiančios ekonominę veiklą ir darbo rinkos rezultatus.

Darbo vietų kūrimas (užimtumo augimas) nuolat mažėjo tiek ES, tiek atskirų valstybių narių lygmeniu (išskyrus 2010 m.). Nuo 2011 m. vidurio neigiami užimtumo augimo rodikliai nustatyti visoje Europoje. Tai tiesiogiai susiję su tuo, jog bedarbiams vis sunkiau rasti darbą ir atleidžiama vis daugiau darbuotojų, todėl būtina skatinti darbo paklausą ir aktyviau kurti darbo vietas³. Tačiau tuo pačiu metu įgyvendinant struktūrinių fondų ir Sanglaudos fondo lėšomis finansuojamas darbo vietų kūrimo programas pasiekta didelė pažanga – sukurta naujų darbo vietų ir įsteigta naujų įmonių.

8 pav. Nedarbo lygis ir įsidarbinimo rodikliai ES 27, 2007 m. 1 ketv. – 2011 m. 4 ketv.

Šaltinis: Eurostato duomenimis pagrįsti Komisijos tarnybų skaičiavimai.

Išsprendus įgūdžių trūkumo problemą, pavyktų geriau išnaudoti darbo vietų kūrimo galimybes kai kuriuose svarbiuose sektoriuose. Apskaičiuota, kad ekologiškos pramonės sektoriuose iki 2020 m. gali būti sukurta apie 8 mln. darbo vietų, iš kurių 2,8 mln. būtų susiję su tausaus išteklių naudojimo priemonėmis, 2 mln. – su energijos vartojimo efektyvumo politika, o 3 mln. – su atsinaujinančių energijos išteklių sektoriaus plėtra⁴. Tikimasi, kad 2012 m. ekologiškos pramonės sektoriuose dirbsiančių žmonių skaičius visoje ES bus 3,4 mln., t. y. padidės nuo 2,7 mln. 2008 m., taip įrodant, kad net dabartinėmis ekonominėmis sąlygomis ekologiškos pramonės sektoriai turi darbo vietų kūrimo potencialo. 2005–2009 m. atsinaujinančių energijos išteklių sektoriuje sukurta daugiau nei 300 000 naujų darbo vietų. 2008–2011 m. laikotarpiu sveikatos priežiūros ir socialinio darbo sektoriuje sukurta apie 1 866 000 naujų darbo vietų. Be to, tikimasi, kad naujų darbo vietų paklausa dar labiau išaugs ir 2010–2020 m. laikotarpiu šiame sektoriuje iš viso bus sukurta 8 mln. naujų darbo vietų. Kalbant apie IRT sektorių, tikimasi, kad iki 2015 m. bus sukurta apie 700 000 naujų darbo vietų.

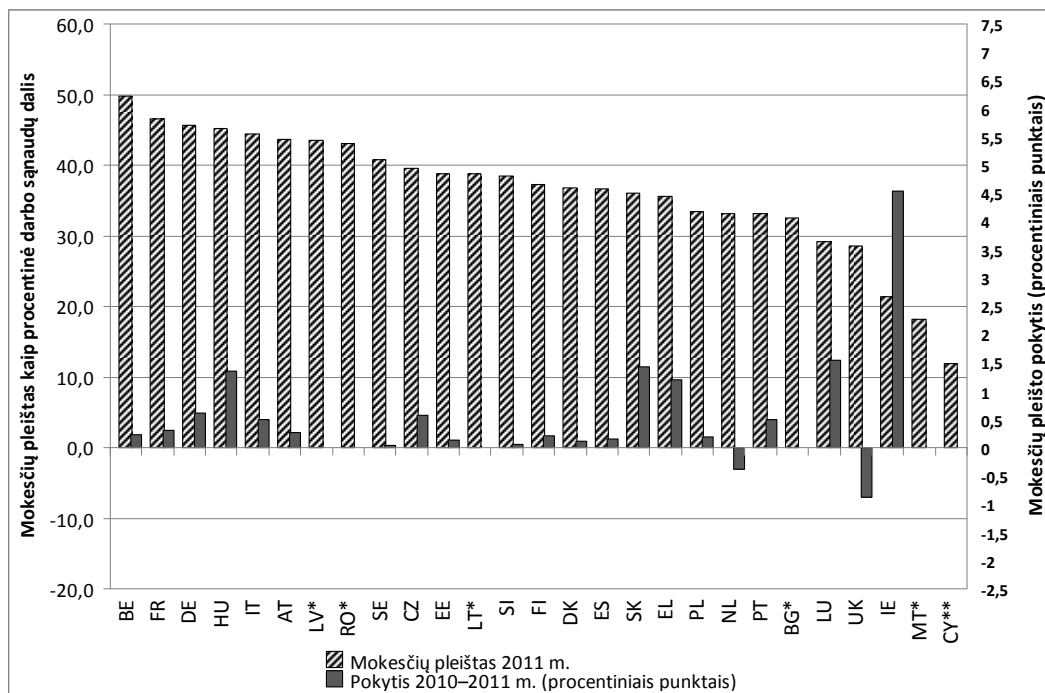
³ Žr. 2012 m. balandžio mėn. Europos Komisijos užimtumo srities dokumentų rinkinį.

⁴ 2012 m. tarnybų darbinis dokumentas „Ekologiško augimo darbo vietų kūrimo potencialo išnaudojimas“, 92 final, 2012 4 18.

IRT specialistams. Abu sektoriai susiduria su panašiu uždaviniu – senėjančią darbo jėgą tenka keisti jaunesniais darbuotojais. Be to, Ekologiškos ekonomikos sektoriai, IRT ir sveikatos priežiūros sektoriai susiduria su rimta įgūdžių trūkumo problema; ypač trūksta aukštos techninės kvalifikacijos profesijų specialistų.

Darbo jėgos apmokestinimas vis dar didelis, kai kurios valstybės narės jį dar padidino, tačiau dėl pakitusios mokesčio sudėties mažėja darbo sąnaudos. Didelis mokesčių pleištą atgraso antrines ir mažas pajamas gaunančius asmenis bei žemos kvalifikacijos darbuotojus nuo darbo ir gali turėti neigiamą poveikį jų užimtumui suvestiniu lygmeniu. 2011 m. vidutinis mokesčių pleištą ES 27 buvo 39,6 proc., palyginti su 21 proc. Šveicarijoje, 29,5 proc. JAV ir 30,8 proc. Japonijoje ir Kanadoje. Apskritai mokesčių pleištą Europoje 2010–2011 m. padidėjo 0,3 procentiniais punktais ir tai taip pat turėjo neigiamo poveikio mažas pajamas gaunantiems asmenims. Mokesčių pleištą labiausiai padidėjo tose valstybėse narėse, kuriose jis ir taip buvo didelis. Tačiau taip atsitiko iš esmės dėl gyventojų pajamų pelno mokesčių pasikeitimo ir dėl to, kad sumažėjo kai kurių darbdavių socialinio draudimo sąnaudos, taigi, ir darbo sąnaudos.

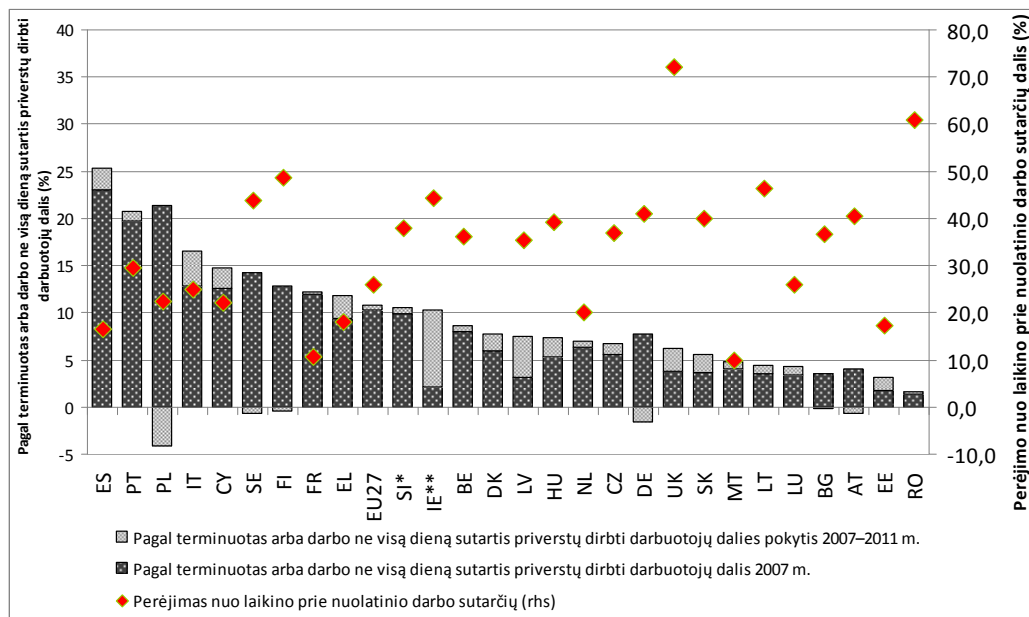
9 pav. 2011 m. bendras mažas pajamas gaunančių asmenų mokesčių pleištą (šiai grupei taikytas sąlyginis dydis – 67 proc. vidutinio darbo užmokesčio) ir 2010–2011 m. metiniai pokyčiai.

Trumpas aprašymas. *Turimi tik 2010 m. OECD nepriklausančių ES šalių (Bulgarijos, Latvijos, Lietuvos, Maltos ir Rumunijos) duomenys; **turimi tik 2007 m. Kipro duomenys. Šių šalių atveju mokesčių pleišto pokyčiai susiję su 2009–2010 m. laikotarpiu (Kipro atveju – 2006–2007 m.). Šaltinis: OECD.

Darbo rinkos segmentacija toliau gilėja drauge didėjant laikinųjų darbo sutarčių ir darbo ne visą dieną sutarčių skaičiui. 2007–2011 m. pagal terminuotas arba darbo ne visą dieną sutartis priverstų dirbti darbuotojų padaugėjo 21 iš 27 valstybių narių. Tarp valstybių narių esama didelių skirtumų, bet didžiausia segmentacija Viduržemio jūros šalyse ir Lenkijoje. Viena pagrindinių darbo rinkos segmentacijos priežasčių – užimtumo apsaugos teisės aktais užtikrinama nevienoda nuolatinio ir laikinojo darbo vietų apsauga. 2011 m. 15–64 m. amžiaus grupėje 60,4 proc. asmenų dirbo pagal laikinas darbo sutartis, nors jie to nepageidavo. Tikimybė rasti nuolatinį darbą mažesnė tose valstybėse narėse, kurios taiko griežtesnius užimtumo apsaugos teisės aktus.

10 pav. Pagal terminuotas arba darbo ne visą dieną sutartis priverstų dirbti darbuotojų dalis (2007 ir 2011 m.) ir perėjimas nuo laikino prie nuolatinio darbo sutarčių (2010 m. duomenys).

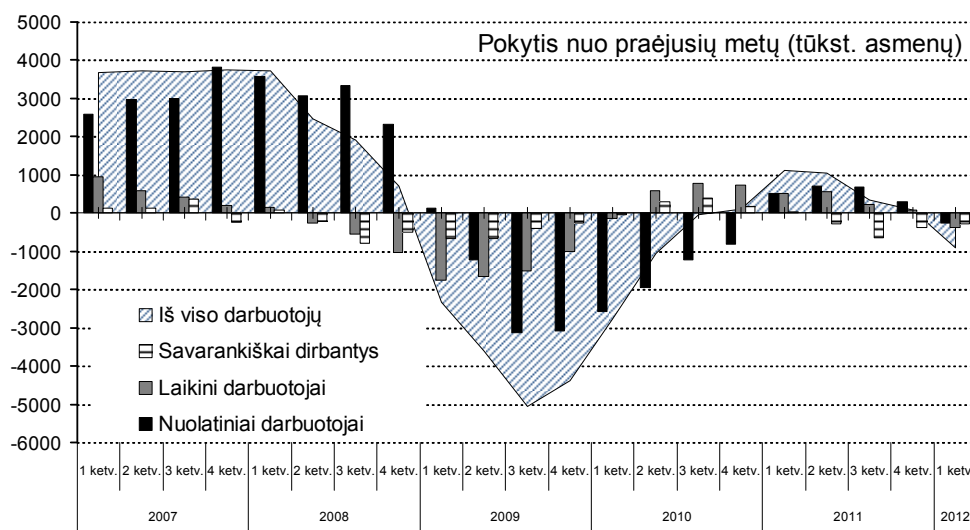

Trumpas aprašymas. *Pateikti 2011 m. SI duomenys; **turimi tik 2007 m. IE duomenys.

Šaltinis: Eurostatas, ES darbo jėgos tyrimas ir ES-SPGS.

ES darbo rinkoje pagal laikinas darbo sutartis dirba pernelyg daug jaunų žmonių, todėl ilgainiui jų padėtis blogėja. 2011 m. apie 42,5 proc. jaunų darbuotojų ES dirbo pagal laikinas darbo sutartis, palyginti su 14,0 proc. vidutinio darbingo amžiaus gyventojų grupe. Duomenys rodo, kad jaunimui laikinos darbo sutartys tam tikra prasme pasitarnauja kaip karjeros laiptelis siekiant nuolatinės darbo sutarties, tačiau kai kuriose valstybėse narėse tokios praktikos nėra ir perėjimo nuo laikinos prie nuolatinės darbo sutarties rodiklis yra itin žemas.

11 pav. Pagal nuolatinės ir laikinas darbo sutartis dirbantys darbuotojai, savarankiškai dirbantys darbuotojai ir bendras darbuotojų skaičius (15–64 m.), 2007 m. 1 ketv. – 2012 m. 1 ketv.

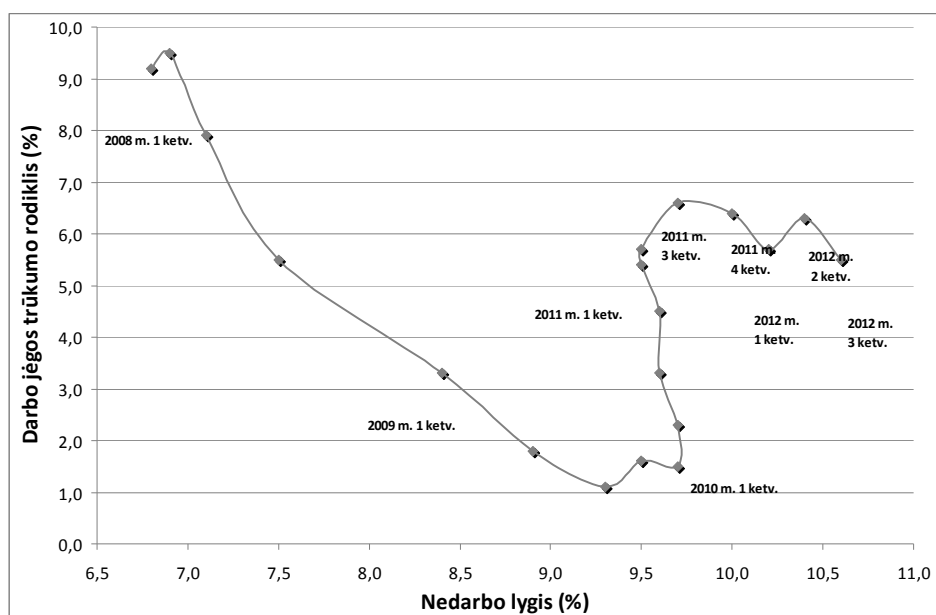

Šaltinis: Eurostatas.

Darbas ne visą dieną nemenka dalimi prisidėjo prie darbo vietų kūrimo krizės metu. 2008–2010 m. bendras užimtumas smuko ir visą darbo dieną dirbančių darbuotojų sumažėjo 6,2 mln., o pagal darbo ne visą dieną sutartis dirbančių asmenų skaičius tuo pačiu laikotarpiu padidėjo 1,1 mln. Pastaraisiais metais darbas ne visą darbo dieną populiarėjo ir 2011 m. siekė 18,8 proc. Apie vienas trečdalis dirbančių moterų dirba ne visą darbo dieną, palyginti su vos 8,1 proc. vyrų, tai rodo, kad vaikų priežiūros paslaugos aprėpia tik 28 proc. vaikų iki 3 metų amžiaus ir 84 proc. virš 3 metų amžiaus priežiūros poreikius.

Pastaruoju metu Europos rinkose prastėja darbo pasiūlos ir darbo jėgos atitiktis. Daugelyje valstybių narių vadinamoji Beveridžo kreivė, kurioje susiejami nedarbo ir laisvų darbo vietų rodikliai, dar labiau pasislinko į dešinę. Vis dėlto, nuo 2008 m. pradžios trijų valstybių narių (Belgijos, Austrijos ir Suomijos) padėtis pagal šią kreivę gerėjo, o vienos valstybės narės (Vokietijos) kreivė pasislinko link vidinės pusės, – tai rodo, kad darbo rinkoje gerėja darbo pasiūlos ir darbo jėgos paklausos atitiktis. Prastėjančią tendenciją galėjo nulemti konkrečiai darbo vietai reikalingų įgūdžių ir išsilavinimo reikalavimų neatitiktis, augantis ilgalaikis nedarbas, netinkamas demografinių iššūkių sprendimas ir neefektyvios užimtumo tarnybų siūlomos paslaugos, taip pat įtakos turi geografinio ir profesinio judumo kliūtys bei trikdžiai ir nevienodas darbdavių ir darbuotojų informavimas. Į užsienį vykstantys Europos piliečiai tebesusiduria su teisinėmis, administracinėmis ir praktinėmis kliūtimis. Numatyta imtis tolesnių reformų pertvarkyti EURES⁵, kad jis taptų paklausa pagrįsta įdarbinimo, praktikos ir tinkamo darbo paieškos ES viduje priemone. Siekiama sudaryti valstybėms narėms sąlygas plėtoti savo EURES paslaugas atsižvelgiant į konkrečius ekonominius poreikius, pavyzdžiui, populiarinti profesijas, kurių darbuotojų trūksta ir remti konkrečias darbuotojų grupes, įskaitant jaunimą.

12 pav. Beveridžo kreivė, ES 27, 2008 m. 1 ketv. – 2012 m. 3 ketv.

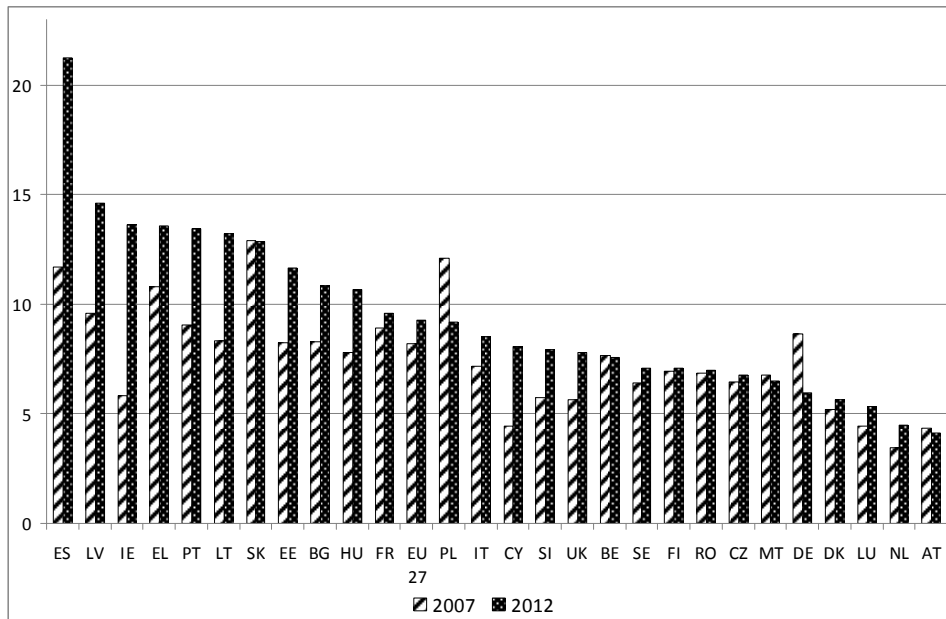

Šaltinis: Eurostatas, remtasi šiais ES verslo tyrimo duomenimis: i) nedarbo lygio rodikliu (NL, proc.) ir ii) darbo jėgos trūkumo rodikliu (DJT, proc.).

⁵ Tai – 31 Europos užimtumo tarnybos tinklas, remiantis darbuotojų judumą tarp valstybių narių, EEE šalių ir Šveicarijos.

Kyla pavojus, kad įsigalės ilgalaikis struktūrinis nedarbas. Gali būti, kad užregistruotas neigiamas Beveridžo kreivės poslinkis yra tik laikinas reiškinys, nes darbo rinka siekia reaguoti į ekonominės veiklos pokyčius ir prie jų prisitaikyti, pavyzdžiui, taikant darbo užmokesčio dinamikos arba intensyvesnes aktyvios darbo rinkos politikos priemones. Tačiau toks poslinkis taip pat gali byloti apie ilgalaikes struktūrines problemas, dėl kurių gali kilti grėsmė, kad struktūrinio nedarbo lygis nuolat didės. Iš turimų duomenų matyti, kad daugelyje ES šalių nuo pat krizės pradžios didėjo struktūrinio nedarbo lygis, nustatytas pagal darbo užmokesčio augimo neskatinančio nedarbo lygį (angl. NAWRU, non-accelerating wage rate of unemployment), ir dėl to drauge prastėjo Beveridžo kreivės rodikliai.

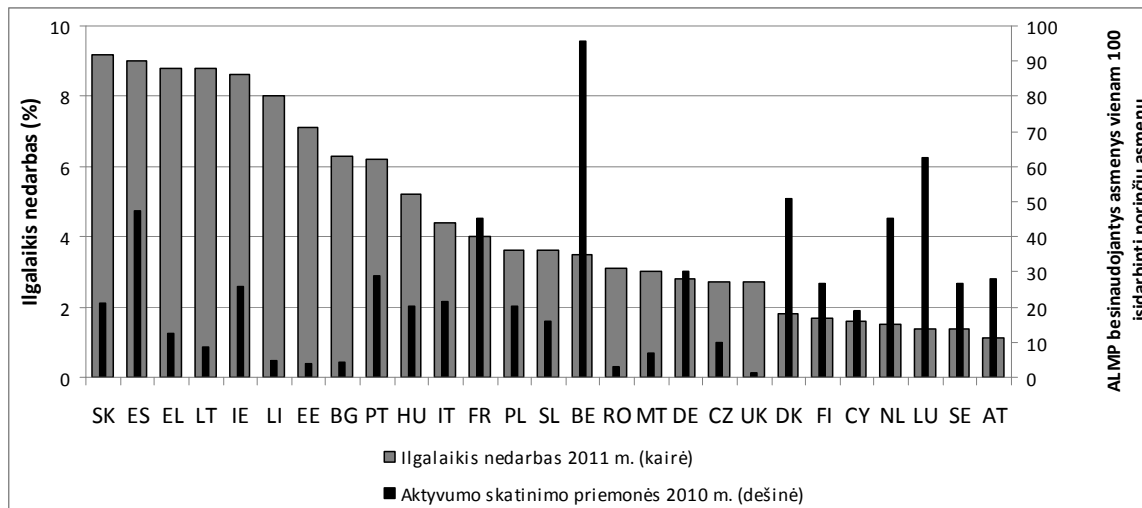
13 pav. Darbo užmokesčio augimo neskatinančio nedarbo lygis (angl. NAWRU) (proc.) pagal kiekvieną valstybę narę

Šaltinis: AMECO.

Pastaruoju metu sumažėjo pagal aktyvią darbo rinkos politiką vienam bedarbiui skiriamos išlaidos. Duomenys rodo, kad aktyvi darbo rinkos politika daro teigiamą poveikį užimtumo lygiui, ypač moterų ir žemos kvalifikacijos asmenų. Valstybėse narėse, kuriose mažiausias ilgalaikis nedarbas, taip pat daugiausia naudojamosi aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis, tačiau įtakos šiam teigiamam reiškiniui galėjo turėti ir kiti veiksniai. Vis dėlto, 2007–2010 m.⁶ faktiniai aktyvios darbo rinkos politikos ištekliai sumažėjo daugiau nei 20 proc.

14 pav. Naudojimas aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis (angl. ALMP) 2010 m. ir ilgalaikis nedarbas 2011 m.

Šaltinis: Eurostatas.

Socialinės apsaugos sistemos, kuriai tenka automatinio stabilizatoriaus vaidmuo, švelninantis poveikis namų ūkių pajamoms ėmė mažėti po 2009 m. Pirmuoju krizės etapu socialinėms išmokoms teko svarbus vaidmuo užtikrinant namų ūkių pajamas. Euro zonoje gryniosios socialinės išmokos ir sumažinti mokesčiai padarė didelį teigiamą poveikį bendrų namų ūkių disponuojamųjų pajamų pokyčiui 2009 m. ir pirmaisiais 2010 m. ketvirčiais. Tačiau antruoju ekonomikos krizės etapu šis poveikis ėmė silpnėti. 2010 m. pabaigoje socialinių išmokų poveikis bendrų namų ūkių disponuojamųjų pajamų pokyčiui ėmė virsti neigiamu. Kai kuriose šalyse vis daugėja žmonių, kurie nėra apsidraudę pagal jokią socialinės apsaugos sistemą. Toks neigiamas pokytis kilo dėl ilgainiui sistemingai mažinamų išmokų, nutraukiamų pradinių diskrecinių pajamų rėmimo priemonių ir, kai kuriose šalyse, socialinių išlaidų mažinimo vykdant fiskalinio konsolidavimo programas.

Valstybių narių išlaidų efektyvumas iš esmės skiriasi, visų pirma kalbant apie rezultatus ir skurdo mažinimo poveikį pagal vieną išlaidų kategoriją, kai jų išlaidų modeliai ir socialinės apsaugos sistemos nuostatos yra panašios. Mokesčių ir išmokų sistemos – bene svarbiausia priemonė skurdžių pajamų problemai spręsti ir užkirsti jai kelią. 2010 m. išlaidomis socialinės apsaugos išmokoms (išskyrus pensijas) skurdas ES buvo sumažintas nuo 26 proc. iki 16 proc., t. y. 37 proc. Vis dėlto, nors valstybės narės socialinei apsaugai išleidžia panašias lėšų sumas, pasiekti rezultatai gerokai skiriasi. Kai kurioms šalims pavyksta sumažinti vaikų, vyresnio amžiaus ar dėl ligos nedirbančių žmonių skurdą išleidžiant mažiau lėšų nei kitoms šalims. Kitos šalys sugeba mažiau išleisti išmokoms, nes joms pavyksta greičiau grąžinti žmones į darbo rinką ir sutrumpinti laikotarpį, per kurį jiems

⁶ OECD vertinimai, pagrįsti OECD darbo rinkos programomis ir pagrindinių ekonominių rodiklių duomenų bazėmis.

mokamos išmokos. Nustačius geresnę pusiausvyrą tarp bendrųjų išmokų, materialine padėtimi grindžiamų išmokų ir išmokų pinigais bei natūra, būtų galima aktyviau skatinti žmones grįžti į darbo rinką. Vertinant socialinės apsaugos išlaidų ir skurdo mažinimo rodiklius, akivaizdu, kad vienos sistemos yra veiksmingesnės už kitas. Bulgarijos, Latvijos, Lenkijos ir Rumunijos išlaidos mažos, bet nedidelis ir poveikis, o Ispanija, Italija, Portugalija, Kipras (ir Graikija) pasiekė panašių rezultatų, nors išleidžia daugiau. Taip pat joms nepavyksta pasiekti ES vidurkio vaikų skurdo mažinimo srityje.

Būtina išspręsti svarbiausias problemas, siekiant visiškai įgyvendinti aktyvios įtraukties strategijas, kurios orientuotos į tinkamą pajamų rėmimą, įtraukias darbo rinkas ir galimybes naudotis kokybiškomis paslaugomis. Daugelyje valstybių narių pastebimas poslinkis aktyvios socialinės apsaugos politikos link ir siekiama šalinti fiskalinius trukdžius, dėl kurių sunku įsidarbinti. Tačiau valstybių narių socialinės apsaugos aprėptis ir minimalių pajamų sistemos vis dar labai skiriasi ir dar neišspręstas uždavinys, kaip padėti labiausiai skurstančioms visuomenės grupėms (kaipantai benamiams ir romams). Užtikrinus tinkamą paramą pajamoms, grįžimas į darbo rinką vyktų sklandžiau, būtų skatinama socialinė įtrauktis ir suteiktas postūmis bendrai paklausai. Užtikrinant kokybiškas ir įperkamas vaikų priežiūros paslaugas tėvams sudaromos sąlygos dalyvauti darbo rinkoje, o vaikams suteikiamos geriausios galimybės gyvenime, tačiau duomenys rodo, kad labiausiai pažeidžiamose šeimose tėvai paprastai yra mažiau aktyvūs darbo rinkoje dėl tokių veiksnių, kaipantai galimybės naudotis vaikų priežiūros paslaugomis, jų įperkamumas, tėvų atitiktis darbo rinkos reikalavimams ir tėvų pasirinkimas.

3. STRUKTŪRINIŲ DARBO RINKOS REFORMŲ ĮGYVENDINIMAS

2012 m. kovo 1–2 d. posėdžiavusi Europos Vadovų Taryba, remdamasi 2012 m. Komisijos metine augimo apžvalga, nurodė valstybėms narėms savo nacionalinėse reformų programose pateikti darbo rinkos reformų planus, kad būtų pasiekti užimtumo gairėse nustatyti pagrindiniai ES tikslai. Remdamasi Komisijos pasiūlymu, Taryba patvirtino konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas, pabrėždama sritis, kuriose valstybės narės turėtų imtis politikos reformų, atsižvelgdamos į bendros užimtumo politikos gairėse nustatytas sritis.

Tolesniame skirsnyje apžvelgiamos politikos priemonės, kurių ėmėsi valstybės narės, įgyvendindamos savo nacionalinės reformų programas ir 2012 m. metinėje augimo apžvalgoje nustatytus prioritetus.

3.1. Sutelkti darbo jėgą augimui skatinti

Kelios valstybės narės (Belgija, Čekija, Estija, Vengrija, Airija ir Portugalija) vykdo priemones, kuriomis siekia stiprinti aktyvios **darbo rinkos politiką ir valstybines užimtumo tarnybas (toliau – VUT)**. Belgijoje padidintos darbo užmokesčio subsidijos darbuotojams, kurie laikomi žinių sektoriaus darbuotojais (t. y. mokslininkai privačiajame ar viešajame sektoriuje). Čekija kaip aktyvumo skatinimo priemonę skiria viešuosius darbus, kuriuos koordinuoja darbo tarnyba. Estijoje pagal naująją 2012–2013 m. užimtumo programą siūlomos įvairios aktyvios darbo rinkos politikos priemonės ir įtraukiamos naujos tikslinės grupės, kurios gali naudotis tomis priemonėmis. Vengrija sustiprino aktyvios darbo rinkos politikos priemones daugiau dėmesio skirdama VUT darbuotojų mokymui, į klientą orientuotų paslaugų modelio rengimui, labai mažoms įmonėms ir MVĮ skirtų paslaugų paketo rengimui, VUT portalo funkcijų ir e. paslaugų plėtrai bei viešųjų darbų sistemos pertvarkai. Airijoje griežtinamos sąlygos, kad ne visą darbo dieną dirbantys darbuotojai būtų skatinami dirbti visą darbo dieną. Galiausiai, Portugalija ėmėsi priemonių didinti VUT veiksmingumą ir pradėjo taikyti bedarbiams skirtas darbo užmokesčio subsidijas.

2011 m. ir 2012 m. darbo jėgai vis dar teko didelė mokesčių našta ir bendrai padidėjo darbo sąnaudos nepaisant šios tokios pažangos, padarytos kai kurių pažeidžiamų darbuotojų kategorijų, kaip antai žemos kvalifikacijos arba mažas pajamas gaunančių darbuotojų atžvilgiu. Daugelis valstybių narių (Belgija, Danija, Kipras, Suomija, Graikija, Ispanija, Airija, Italija, Prancūzija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Ispanija, Slovėnija, Jungtinė Karalystė) neseniai padidino **gyventojų pajamų mokestį**, dažniausiai padidindamos įstatymu nustatytą mokesčio tarifą. Dažnu atveju toks pokytis buvo nustatytas tik laikinai, kaip papildomas mokestis arba didelės pajamas gaunantiems asmenims taikomas solidarumo įnašas (Graikija, Italija, Kipras, Liuksemburgas, Portugalija, Ispanija). Austrija ir Čekija taip pat ketina netrukus nustatyti panašias priemones. Be to, daugelis šalių padidino socialinio draudimo įmokas (Austrija, Bulgarija, Kipras, Prancūzija, Graikija, Vengrija, Latvija, Lenkija, Portugalija ir Jungtinė Karalystė).

Priemonėmis, skirtomis mažinti darbo jėgos apmokestinimą, iš esmės buvo siekiama suteikti konkrečioms visuomenės grupėms daugiau paskatų dirbti; paprastai tai daroma keičiant mokesčio bazę. Pavyzdžiui, Belgijoje sumažintos jaunuolių, mažas pajamas gaunančių, vyresnio amžiaus darbuotojų, naujų MVĮ darbuotojų ir savarankiškai dirbančių asmenų socialinio draudimo įmokos. Suomijoje ir Vengrijoje padidinus mokesčių kreditus ir bazines išmokas, buvo suteiktos mokesčių lengvatos mažas ir vidutines pajamas gaunantiems darbuotojams. Švedija padidino vyresnių nei 65 m. darbuotojų pajamoms taikomą bazinių pajamų lengvatą, taip siekdama ilginti darbingo gyvenimo trukmę.

Austrija, Belgija, Bulgarija, Estija, Ispanija, Airija, Malta, Vengrija, Lenkija, Portugalija ir Jungtinė Karalystė ėmėsi įvairių priemonių **įmonių steigimui ir savarankiškam darbui** skatinti. Austrijoje vykdomas bandomasis projektas, siekiant teikti papildomą paramą gamybinę praktiką atliekantiems asmenims ir praktikos vietas siūlančioms įmonėms, įskaitant teisinių konsultacijų ir tarpininkavimo paslaugas. Belgija siekia gerinti įmonių galimybes gauti kreditą, skatinti administracinį supaprastinimą arba mažinti socialinio draudimo įmokas viešbučių, restoranų ir maitinimo sektoriuje. Bulgarijoje savarankiškas darbas skatinamas teikiant gaires, mokymus ir pagalbą įsteigti savo verslą arba naujai įsteigtoms mažoms įmonėms teikiant įrangą ir remonto paslaugas. Ispanijoje sumažinus mažesnėms įmonėms tenkančią administracinę naštą ir nustačius ilgesnes darbo valandas turistinėse vietovėse, tapo paprasčiau steigti įmones. Airijoje teikiama keleriopa pagalba, pavyzdžiui, teikiamos kapitalo dotacijos, paskolų fondai ir garantijos, paskatos besisteigiančioms įmonėms ir t. t. Malta ėmėsi priemonių, kuriomis siekia mažinti biurokratiją savarankiškai dirbančiųjų atžvilgiu, ir paskelbė, kad bus taikoma naujoji mikrogarantijų sistema, kuri padės savarankiškai dirbantiems asmenims ir mažoms įmonėms gauti banko paskolų garantijas. Lenkijoje pasitelkus ESF paramą skatinamas verslumas, savarankiškas darbas ir verslo veikla. Portugalijoje verslininkams arba savarankiškai dirbantiems asmenims sudaromos galimybės gauti kreditą ir remiami savo verslą norintys pradėti bedarbiai teikiant jiems techninę pagalbą. Jungtinėje Karalystėje sustiprinus nacionalinę paskolų garantijų sistemą bankai skatinami noriau skolinti MVĮ.

Kad palengvintų grįžimą į darbą, kai kurios valstybės narės (Belgija, Ispanija, Airija, Italija, Švedija) ėmėsi priemonių **bedarbio pašalpoms pritaikyti**. Belgijoje priimta bedarbio pašalpų sistemos reforma, kuri reiškia, kad pašalpos pradėdamos mažinti anksčiau ir sparčiau nei pirmiau. Ispanija sumažino kelių grupių bedarbio pašalpą. Portugalijoje nauju įstatymu sumažinta maksimali bedarbio pašalpos teikimo trukmė ir jos suma, taip siekiant išvengti priklausomybės nuo pašalpų ir užkirsti kelią ilgalaikiam nedarbiui. Švedijoje buvo sugriežtintos atitikties taisyklės, nustatytos mažesnės pajamų pakeitimo normos ir maksimali bedarbio pašalpos teikimo trukmė.

Ispanija ėmėsi priemonių **abipusei atsakomybei** stiprinti, susiedama sąlygas ir naudojimąsi aktyvios darbo rinkos politikos priemonėmis. Airijoje daugiau dėmesio skiriama darbo ieškančių asmenų, ypač ilgalaikių bedarbių sąlygoms. Italijoje naujoji užimtumui skirta socialinio draudimo sistema pakeis dabartinę bedarbio pašalpų sistemą.

Kelios valstybės narės (Graikija, Ispanija, Portugalija) ėmėsi priemonių, siekdamas spręsti **darbo užmokesčio nustatymo** problemą, kad užtikrintų, jog darbo užmokestis kistų pagal produktyvumą. Ispanijoje neseniai įgyvendinus darbo rinkos reformą, pirmenybė teikiama bendrovių lygmens sprendimams dėl darbo valandų ir darbo užmokesčio ir joms sudaromos palankesnės sąlygos nedalyvauti sektoriniuose susitarimuose. Portugalijoje darbo užmokesčio kitimas atsižvelgiant į bendrovės lygmens sąlygas užtikrinamas taikant kolektyvinių sutarčių išimtis, jei darbdavių asociacijos apima mažiau nei 50 proc. visos darbo jėgos.

Vokietijoje į sektorinę minimalaus darbo užmokesčio sistemą įtraukiama vis daugiau sektorių. Vengrijoje 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujas darbo kodeksas, pagal kurį numatoma minimalų darbo užmokestį padidinti 19 proc. Graikijoje imtasi darbo užmokesčio nustatymo priemonių, nes nuspręsta mažinti minimalų darbo užmokestį, o jaunimui nustatyti diferencijuotą minimalų darbo užmokestį.

Kelios valstybės narės (Austrija, Bulgarija, Vokietija, Ispanija, Latvija, Vengrija) ėmėsi priemonių **darbo judumui didinti**. Austrijoje pradėta taikyti kortelė „raudona-balta-raudona“, t. y. kriterijais pagrįsta taškų sistema į darbo rinką norintiems patekti trečiųjų šalių piliečiams; dabar ją gali naudotis ir tie kvalifikuoti darbuotojai, kurių profesijų atstovų trūksta. Nacionalinę kvalifikacijų sistemą priėmusi Bulgarija užtikrins studentų ir darbuotojų profesinio rengimo ir darbdavių reikalavimų, susijusių su švietimo ir mokymo sistemomis, skaidrumą. Vokietija priėmė įstatymą, kuriuo sumažino universitetinį išslavinimą įgijusių imigrantų iš ES nepriklausančių šalių pajamų ribą. Latvija pasiūlė priimti sistemą, pagal kurią darbuotojams, persikeliantiems iš tos vietos, kurioje jie gyvena ir dirba, į kitą vietovę ar savivaldybę, skiriama persikėlimo išmoka. Vengrijos vyriausybė remia judumą teikdama finansinę paramą registruotų bedarbių, kurie persikelia už 100 km nuo savo kilmės vietos, nuomos mokesčiui padengti.

Valstybės narės imasi priemonių, kad **nebūtų skatinamas ankstyvas išėjimas iš darbo rinkos**, (Austrija, Belgija, Ispanija, Danija, Airija, Nyderlandai, Vengrija, Jungtinė Karalystė). Austrijoje imtasi reformų invalidumo pensijų skaičiui mažinti. Belgijoje buvo padidinta vyresnio amžiaus darbuotojų amžiaus riba, nuo kurios jie gali naudotis laiko kreditų sistema, o darbo ne visą dieną prieš ankstyvą išėjimą į pensiją galimybė buvo panaikinta. Danijoje pagal invalidumo pensijų reformų planus pirmiausia turi būti išnaudotos aktyvumo skatinimo galimybės ir tik po to svarstoma išėjimo į pensiją galimybė. Ispanijoje bus sparčiau įgyvendinamas teisės aktais nustatyto pensinio amžiaus ilginimo tvarkaraštis – ankstyvo išėjimo į pensiją amžius ilginamas nuo 61 iki 63 metų, didinamos nuobaudos už išėjimą į ankstyvą pensiją bei dviem metams sustabdoma dalinio išėjimo į pensiją galimybė. Airija ėmėsi naujų iniciatyvų, pagal kurias ligos ar invalidumo išmokas gaunantiems žmonėms bus sudaryta galimybė ir dirbti, ir gauti paramą pajamoms, o teisės aktais nustatytas pensinis amžius iki 2028 m. bus padidintas iki 68 metų. Nyderlanduose imtasi žingsnių palaipsniui ilginti pensinį amžių, kad 2023 m. jis siektų 67 metus, o vėliau jis priklausytų nuo tikėtinos gyvenimo trukmės. Vengrijoje ankstyvo išėjimo į pensiją galimybės išvis atsisakyta. Jungtinės Karalystės vyriausybė neseniai paskelbė ketinanti susieti pensinį amžių su tikėtina gyvenimo trukme.

Taip pat imtasi priemonių **ilgesniam profesiniam gyvenimui** skatinti (Austrija, Belgija, Bulgarija, Vokietija, Estija, Suomija, Liuksemburgas, Lenkija, Jungtinė Karalystė). Austrijoje sveikatos problemų turintiems vyresnio amžiaus darbuotojams sudaromos galimybės naudotis aktyvios darbo rinkos priemonėmis, profesinio reintegravimo ir persikvalifikavimo priemonėmis, darbo ne visą darbo dieną išmokomis ir užimtumo subsidijomis. Belgijoje kolektyvinio atleidimo atveju, daugiau nei 20 darbuotojų turinčios bendrovės turi užtikrinti, kad atleidžiamų darbuotojų amžiaus struktūra būtų tokia pati, kokia yra visos bendrovės darbuotojų amžiaus struktūra, o vyresniems nei 45 metų darbuotojams jos turi parengti metinį planą. Čekijoje 2011 m. pabaigoje priėmus pensijų reformą pensinis amžius kasmet bus ilginamas dviem mėnesiais nenustatant jokios maksimalios ribos. Estijoje orientuojamasi į vyresnio amžiaus darbuotojus, jų dalyvavimą mokymosi visą gyvenimą programoje ir sveikatos priežiūrą. Suomijoje dedamos pastangos gerinti profesinio gyvenimo kokybę ir darbuotojų savijautą darbo vietoje, taip siekiant ilginti profesinio gyvenimo trukmę. Liuksemburge daugiau nei 150 darbuotojų turinčios bendrovės privalo teikti didesnę paramą vyresniems bendrovės darbuotojams. Lenkijoje vyresnio amžiaus darbuotojams siekiama atverti daugiau galimybių mokytis ir gerinti jų mokymo kokybę. Jungtinėje Karalystėje fiksuotas pensinis amžius panaikintas 2011 m. spalio mėn.

Kai kurios valstybės narės ėmėsi priemonių, kurios nėra palankios profesinio gyvenimo ilginimui. Čekijoje pensininkų darbas bus labiau apmokestintas, todėl darbo rinkoje greičiausiai sumažės vyresnio amžiaus darbuotojų. Prancūzijoje dirbti 18-os pradėjusiems asmenims vėl leidžiama išeiti į

pensiją sulaukus 60 m., jei jų socialinio draudimo įmokos buvo pakankamos. Vengrijoje nustatytas privalomas pensinis amžius visiems viešojo sektoriaus, išskyrus medicinos, darbuotojams.

3.2. Užimtumo, visų pirma jaunimo, rėmimas

Imtasi įvairių priemonių, siekiant remti jaunų žmonių, ypač darbo neturinčių ir nesimokančių, užimtumą. Suomija pradėjo įgyvendinti plataus užmojo iniciatyvą „**Jaunimo garantijos**“, pagal kurią per tris mėnesius nuo bedarbystės pradžios jauniems žmonėms pasiūlomas darbas, stažuotė arba mokymas, praktiniai seminarai arba reintegravimas į darbo rinką.

Kelios šalys (Belgija, Bulgarija, Ispanija, Kipras, Airija, Lenkija, Portugalija ir Švedija) skatina iniciatyvas, kuriomis siekiama **didinti praktikos ir stažuotčių kokybę**. Belgijoje bedarbiams iki 25 m. amžiaus, kurie per šešis mėnesius nuo profesijos įgijimo nerado darbo, siūloma plataus užmojo stažuotčių įmonėse sistema. Bulgarijoje skatinamos stažuotės viešojo administravimo institucijų centriniuose ir regioniniuose skyriuose, pirmenybę teikiant jauniems žmonėms su negalia. Airijoje imtasi iniciatyvų skatinti jaunų žmonių aktyvumą ir ugdyti jų įgūdžius ir pasiūlyta 5 000 6–9 mėn. trukmės praktikos vietų. Ispanija ėmėsi žingsnių, siekdama parengti švietimo ir praktikos sutartį ir sukurti dualiojo profesinio rengimo sistemą. Lenkijoje vykdomas bedarbiams iki 30 metų skirtas bandomasis projektas, pagal kurį siūlomos individualių konsultantų paslaugos, praktikos vietos ir mokymo kuponai. Portugalijoje remiamos profesinės praktikos ir stažuotės. Slovėnijoje bedarbiams iki 30 metų 15 mėnesių laikotarpiui pasiūloma darbo vieta, o vyriausybė skatina savanoriškais pagrindais atlikti praktiką mokesčių administravimo ir korupcijos prevencijos institucijose. Švedijoje vyriausybė įmonėms skiria 2 750 EUR vienam mokiniui per metus, tuo siekdama skatinti praktikos vietų darbovietėse kūrimą; valstybės pagalbą ketinama dar padidinti 2014–2016 m.

Kiti konkretūs veiksmai, kuriais remiami nedirbantys ir nesimokantys jauni žmonės, yra orientuoti į **profesinio rengimo** programas (Vokietija, Latvija, Suomija), mokymąsi darbo vietoje (Lietuva) ir finansinę paramą (Vengrija). Vokietijoje migrantų kilmės jaunimui dabar suteikta daugiau galimybių dalyvauti profesinio rengimo programose. Lietuvoje vykdamas jaunimui iki 29 m. skirtą projektą „Jaunimo užimtumo didinimas“, subsidijuodamas darbo užmokestis ir išlaidos, patiriamos darbo vietoje rengiant gebėjimų ugdymo iniciatyvas. Latvijoje 15–24 m. nedirbantiems jaunuoliams siūloma galimybė devynių savaičių laikotarpiu profesinio rengimo įstaigoje susipažinti su trimis skirtingomis profesijomis. Vengrijoje įvesta pirmojo darbo garantija, pagal kurią darbdaviams suteikiama viso darbo užmokesčio kompensacija, įskaitant bendrąjį darbo užmokestį ir socialinio draudimo įmokas.

Siekdamos didinti praktikos ir stažuotčių kokybę kelios valstybės narės užmezgė **partnerystes su socialiniais partneriais** (Bulgarija, Čekija, Prancūzija, Airija, Italija, Liuksemburgas, Rumunija ir Slovakija). Bulgarijoje imtasi priemonių kompensuoti arba remti investicijų sąnaudas ir darbo sąnaudas, patirtas kuriant darbo vietas jaunimui. Čekijoje pagal ESF finansuojamą projektą remiamos stažuotčių įmonėse sąnaudos, pirmenybę teikiant absolventams ir darbo patirties neturintiems žmonėms, kuriems reikia įgyti įgūdžių. Airijoje bendradarbiaujant darbdaviams, įmonėms ir švietimo bei mokymo paslaugų teikėjams pagal naujas priemones numatomos papildomos mokymo vietos bedarbiams. Rumunijoje įmonės, įdarbinančios ne vyresnius nei 25 m. darbuotojus, už kiekvieną įdarbintą darbuotoją vienus metus bus atleistos nuo jo socialinio draudimo įmokų. Slovakijoje privačiame sektoriuje vienus metus bus subsidijuojama minimalaus darbo užmokesčio neviršijanti suma, o darbdaviai turėtų perimti išlaidas bent šešis mėnesius.

Vos kelios šalys (Vengrija, Slovakija ir Italija) ėmėsi keisti **užimtumo apsaugos teisės aktus**. Vengrija pakeitė nuostatas dėl kelių darbo vietų turėjimo, lanksčios darbo laiko tvarkos ir supaprastino atleidimo taisykles. Portugalija sumažino išeitines išmokas iki 20 darbo dienų per metus tiek terminuotų, tiek neterminuotų darbo sutarčių atveju ir supaprastino pavienių darbuotojų atleidimo dėl ekonominių priežasčių apibrėžtį. Italijoje peržiūrėti teisės aktai, reglamentuojantys neteisėtą asmens

atleidimą iš įmonės, turinčios daugiau nei 15 darbuotojų, tuo siekiant sušvelninti išėjimo iš darbo aplinkybes ir nustatę priemones, kuriomis ribojami netipinių darbo sutarčių pažeidimai. Slovakija ėmėsi priemonių riboti maksimalią peiliui sudaromų terminuotų sutarčių trukmę bei skaičių ir panaikinti išimtis, kuriomis naudojasi laikino įdarbinimo agentūros.

Vos kelios valstybės narės (Belgija, Airija, Lietuva, Malta ir Slovakija) sėkmingai bando **pritaikyti švietimo ir mokymo sistemas prie darbo rinkos reikmių**. Airijoje imtasi priemonių, kuriomis siekiama padėti bedarbiams ir anksčiau savarankiškai dirbusiems žmonėms nenutolti nuo darbo rinkos, sudarant jiems švietimo ir mokymosi ne visą dieną galimybes, kad jie įgytų naujų įgūdžių ir kvalifikacijų tuose sektoriuose, kuriuose, tikėtina, atsiras tvaraus užimtumo galimybių. Lietuvoje keliais etapais bus rengiama kvalifikacijų apžvalga, kad žmonėms būtų teikiama geresnė informacija apie įgūdžių paklausos struktūrą ir nustatomos paklausiausios profesijos. Maltoje studentai raginami siekti tolesnio išsilavinimo ir įgyti pramonės sektoriuje paklausią kvalifikaciją, o 80 proc. jų studijų išlaidų bus padengta mokesčių kreditu. Slovakija neseniai priėmė profesinio rengimo ir mokymo aktą, kuriuo siekia stiprinti VUT ir darbo rinkos reikmių sąsajas. Belgijoje visos savivaldybės taip pat ėmėsi priemonių reformuoti profesinį rengimą, siekiant gerinti jo kokybę, lankstumą ir sąsają su darbo rinkos poreikiais.

Imtasi priemonių **universitetų kokybei ir finansavimui peržiūrėti** (Italija, Latvija ir Malta). Italija ėmėsi suvaržymų ir nusprendė nuo 25 iki 100 proc. padidinti mokesčių už mokslą. Kalbant apie stipendijas, tik Malta pranešė toliau taikysianti dviejų rūšių stipendijų sistemą. Latvija pradėjo plataus užmojo vertinimą, kurio metu bus įvertinta daugiau nei 800 aukštojo mokslo studijų programų, ir numatė kelias reformas, įskaitant universitetų akreditacijos valdymo reformą, naujo universitetų finansavimo modelio rengimą ir universitetų valdymo reformą.

Nepaisant Europos semestre išsakytų raginimų teikti pirmenybę augimą skatinančioms viešosioms išlaidoms, iš turimų duomenų matyti, kad išlaidos mažinamos **investicijų į švietimą** sąskaita. Daug valstybių narių 2011 m. arba 2012 m. mažino švietimo finansavimą (Estija, Italija, Latvija, Lietuva, Jungtinė Karalystė) arba ir 2011 m., ir 2012 m. (Belgija, Bulgarija, Airija, Prancūzija, Kipras, Vengrija, Lenkija, Rumunija, Slovakija, Suomija). Ispanijoje diskusijos dėl biudžeto konsolidavimo taip pat daugiausia orientuotos į švietimo sritį. Čekijoje, Danijoje, Liuksemburge, Maltoje ir Austrijoje priešingai – biudžetas išliko stabilus arba buvo padidintas.

3.3. Pažeidžiamų asmenų apsauga

Kelios valstybės narės ėmėsi žingsnių didinti **socialinės apsaugos sistemų veiksmingumą** (Estija, Latvija ir Ispanija). Estija suteiks gerokai palankesnes galimybes gauti nedarbo draudimo išmokas, tuo siekdama nuo 2013 m. prisidėti prie 2009 m. užimtumo teisės aktų reformos ir kompensuoti jos poveikį. Airijoje, nepaisant bendro socialinių išmokų mažinimo, vis dar skiriama parama, nors ir mažesnė, pažeidžiamų asmenų pajamoms. Latvijoje bedarbio pašalpos nuo šiol nepriklausys nuo darbo stažo draudimo sistemoje ir bus teikiamos mažėjimo tvarka iki 9 mėn. Ispanijoje pradėta taikyti minimalių pajamų sistema bus susieta su pareiškėjo profesinio gyvenimo trukme.

Kai kurios valstybės narės padarė pažangą įgyvendindamos **aktyvios įtraukties strategijas**, kuriomis daugiausia dėmesio skiriama tinkamam pajamų rėmimui, įtraukioms darbo rinkoms ir galimybei naudotis kokybiškomis paslaugomis (Austrija, Danija, Suomija, Prancūzija, Malta, Lenkija ir Švedija). Austrijoje priimtas neįgaliesiems skirtas veiksmų planas, apimantis kovos su diskriminacija priemones, prieigą, priežiūrą, švietimą, užimtumą ir savarankišką gyvenimą. Danijoje 2012 m. birželio mėn. buvo įvykdyta didelio masto invalidumo pensijų reforma, pagal kurią buvo apribotos galimybės vyresniems

nei 40 metų asmenims ir numatytos reabilitacijos grupės, remsiančios sveikatos, užimtumo, švietimo ir socialines paslaugas. Maltoje savanoriškos organizacijos yra skatinamos įdarbinti palankių sąlygų neturinčius asmenis ir skirti jiems finansinę paramą. Švedijos vyriausybė ketina toliau stiprinti pažeidžiamų visuomenės grupių padėtį darbo rinkoje, imdamasi daugiau aktyvios darbo rinkos priemonių, skirtų bedarbiams ir netvirtą padėtį darbo rinkoje užimantiems žmonėms. Portugalijoje sukurta socialinių būstų nuomos rinka, kad pažeidžiamiausiems žmonėms būtų užtikrinta galimybė rasti įperkamą ir kokybišką būstą.

Tik kelios valstybės narės (Čekija, Airija ir Lenkija) ėmėsi priemonių sudaryti **galimybes naudotis paslaugomis, kuriomis remiama integracija į darbo rinką** ir visuomenę. Čekijoje vietos lygmeniu įgyvendinama nedidelio masto bandomoji programa, pagal kurią socialiai atskirtoms šeimoms (ypač romų) siūlomas geresnis būstas ir persikvalifikavimo galimybė, taip užtikrinant, kad jų vaikai lankytų pradinės mokyklas. Airijoje ESF remia programas, kuriomis siekiama padėti imigrantams tapti finansiškai nepriklausomiems ir labiau integruotis į visuomenę per darbą arba tolesnį švietimą ir mokymą. Lenkijoje pakoreguoti pajamų kriterijai, kad būtų remiami labai mažas pajamas gaunantys darbuotojai ir padidinta socialinės apsaugos sistemoje skiriamų išmokų pinigais suma, kurią gali gauti ir kalbos besimokantys užsieniečiai bei pabėgėliai.